

Mehtap Projesi üzerine Elektrik Mühendisleri Odasının Görüşü

GİRİŞ :

Bakanlar Kurulunun 13.2.1962 gün ve 6/209 sayılı kararı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Milli Emniyet, Üniversiteler ve İktisadî Devlet Teşebbüsleri dışında kalan Türkiye Merkezi Hükümet Teşkilâtına dahil bakanlık, daire ve müesseseler arasında merkezi hükümet görevlerinin dağılışı tesbit etmek ve bu dağılışı amme hizmetlerinin en verimli tarzda ifasına imkân verip vermediğini inceliyerek bu hususta teklif ve tavsiyelerde bulunmak üzere bir araştırma yapılması uygun görülmüştür. Bu karar gereğince yapılacak araştırma, Başbakanın seçeceği proje idare Kurulu tarafından yönetilecek ve Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Devlet Personel Dairesi ilgili fakülteler ile bakanlık ve dairelerin işbirliği yapması suretiyle gerçekleştirilecektir.

Bu karara dayanılarak Başbakan tarafından seçilmiş bulunan 9 üyeden müteşekkil Proje İdare Kurulu görevine başlamış ve kısaca MEHTAP kelimesi ile adlandırılan raporu hazırlayarak 1962 yılında raporun birinci baskısını yayınlamıştır. Raporun önsözünde araştırmanın, ilgili Bakanlık ve Dairelerin uzman, bilgi, malzeme ve vasıta vermede içten gelen yardımları sayesinde başarıldığına işaret olunmuştur. Ayrıca benzer araştırmaların hem diğer idarî sahalarda yapılması, hem de muntazam fasıllarla gelecekte tekrarlanmasının lüzumlu olacağı da kaydedilmiştir.

MEHTAP PROJESİ ÜZERİNDE ODAMIZ GÖRÜŞLERİ

Proje İdare Kurulunun giriş kısmında özetlediğimiz açıklamasına odamızda katılmakta olduğundan Proje ile ilgili çalışmalara başlanmış ve bu çalışmalar sonucu tesbit edilen görüşlerimiz aşağıda belirtilmiştir.

Projenin hazırlanmasında, Proje Yöneticileri, fonksiyonel iş bölümünü isabetli olarak amaç edinmiş ise de İktisadî Devlet teşebbüslerinin projenin kapsamı dışında bırakılması büyük bir eksiklik olarak görülmektedir. Kanımızca Merkezi Hükümet Teşkilâtı ile İktisadî Devlet Teşebbüsleri arasında çok sıkı ilişkiler bulunmaktadır. Bunların tamamen ayrı zamanlarda, ayrı ekiplere ayrı amaçlarla inceletirilmesi telâfisi güç hatalar doğurabilir. Çünkü aynı fonksiyonel işleri bir Bakanlıkta toplamayı gaye edinmemiz

halinde bazı İktisadî Devlet Teşebbüslerini bölmemiz, bazılarını birleştirmemiz gerekebilir ki bu gibi kararlar için de ayrı proje ekibinin her iki konuyu beraber incelemesi kadar olağan bir durum yok gibi görünmektedir.

Anayasamızın 112. maddesinde belirtildiği üzere «İdarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır».

Merkezden yönetimin temel birimlerini Bakanlıklar teşkil etmekte ve yine Anayasamızın 106. maddesi «Bakanlıklar, kanunun koyduğu esaslara göre kurulur» hükmünü taşıdığına göre bu yoldan gidilmek suretiyle bakanlıklar kurulmasının çok faydalar sağlayacağı kanımızı kuvvetlendirmektedir. Ancak 4951 sayılı Bakanlıklar kuruluşu hakkındaki kanunun 1. maddesindeki «Devlet Daireleri Başbakanın teklifi ve Cumhurbaşkanının onaylamasıyla Bakanlıklara ayrılır. Bunlara tayin edilecek Bakanlardan ayrı olarak Devlet Bakanları da tayin edilir» hükmünden faydalanılarak uygulamaya geçildiği ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Köy İşleri Bakanlığı kurulduğu da bir gerçektir. Görüşümüze göre 4951 sayılı kanunun uygulanmasında;

Başbakanlığın teklifi ve Cumhurbaşkanının tasvibi ile icracı bakanlıklar kurulamamalı ve ancak koordinatör devlet bakanlıkları ile başbakan yardımcılıkları kurulabilen ve yine icracı bakanlıklar arasında daire ve müesseselerin taksimi ve değişiklikleri yapılabilmelidir.

Proje, merkezi hükümet teşkilâtı görevlerini yapacak bakanlıkların tesbitinde ve onlara görev verilisinde aynı görevlerin bir bakanlıkta toplanmasını esas almakta bu suretle fonksiyonel bölünme amacına yönelmiş bulunmaktadır. Odamızca da isabetli bulunan bu prensip 1964 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlarının kurulması ile hükümetçe de benimsenmiş görünmekte ise de yine aynı gün icracı bir nitelik taşıyan Köy İşleri Bakanlığının kuruluşu ile prensipden uzaklaşmış bulunmaktadır. Buna karşılık; Projenin prensibini koruyucu şekilde olmak üzere Köy İşleri Bakanlığının koordinatör bir Devlet Bakanlığı halinde çalışması kabul edilebilirdi. Tatbikatta bunun aksine davranılmış bulunması özellikle su, enerji, tarım, sağlık, eğitim ve bayındırlık işlerini belirli bakanlıklarda toplamak isteyen projenin amacından uzaklaşarak bayındırlık, su, enerji ve tarım konularının önemli bir kısmının köy İşleri Bakan-

lığında toplanmış bulunması hususunun kalkınmamızı ve halka hizmetimizi geniş çapta köstekleyici bir etkenlik göstereceğine inanmaktayız.

«Mehtap» ta su, enerji, yakıt ve tabii kaynaklarla ilgili konular ayrı bir kısımda incelenmiştir.

Raporun hazırlanmasında bu konularda çalışan ekip ve yardımcıları arasında elektrik mühendisinin bulunmayışı sebebiyle varılan kararların D. S. t. ağırlık merkezi etrafında toplandığı 6200 sayılı kanunla bu teşkilâta verilen görevlerin isabetli bulunduğu ve hiç bir hata yapılmadığı peşin hükmüne dayandığı görülmektedir.

Ayrıca tabii kaynaklardan neyin tanımlanmak istendiği açıkça belirtilmemiş ise de raporun tekliflere göre Merkezî Hükümet teşkilâtının temel kuruluşu bölümünde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Maden işleri ile de ilgileneceği kaydolunmuş ve 4951 sayılı kanuna dayanılarak kurulan Bakanlığa Madenle ilgili daireler de bağlanmıştır. Beş yıllık kalkınma Plânının uygulanması ve iyi bir koordinasyon sağlanması bakımından, henüz teşkilât kanunu çıkmamış olmakla beraber, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlantısı kabul olunan daire ve Müesseselerin bugünkü şekliyle faydalı olamayacağı düşüncesindeyiz.

Çünkü birinci beş yıllık kalkınma plânında, bakanlığa bağlanacak kuruluşların ve özel sektörün yapmakla görevli oldukları yatırımlar tutarı beş yıllık toplam yatırımın % 24,7 sine ulaşmakta ve nitelikleri bakımından da bir kısmı enerji kapsamına girmemektedir.

Konunun bu yönünü biraz açıklayalım. Beş yıllık kalkınma plânında tarım sektöründe sulama, taşkın önleme ve drenaj tesisleri yatırımları için 5.798,6 milyon TL, hizmetler bölümünde de köy İçme suyu tesisleri için 565 milyon TL olmak üzere toplam olarak 6.363,6 milyon TL. İlk yatırım yapılacağı öngörülmüştür. 6200 sayılı kanuna göre bu işlerin yapıcısı D. S. I. Genel Müdürlüğüdür. Plânın toplam yatırımının % 10,7 sini kapsayan 500.000 hektar arazinin sulanması, susuz veya suyu yetersiz 31.239 köy ve mahallenin içme suyu tesisleri Enerji Bakanlığını ilgilendirmen midir?

Zannımızca bu işler Bayındırlık, Tarım ve İmar ve İskân Bakanlıklarını ilgilendirmen ve D. S. t. 'nin bu işlerle uğraşan teşkilâtı ilgili bakanlıklara bağlanmalıdır.

Beş yıllık Kalkınma Plânının Maden sektörü bölümünde 1.514,6 milyon TL. lık yatırım yapılmış öngörülmüştür. İşin uygulanması Maden

Tetkik ve Arama Enstitüsü ile Etibank'ın maden işleri ile ilgili teşkilâtına düşmektedir. Enerji konusundan ziyade sanayi kapsamına giren bu işlerin Sanayi Bakanlığı teşkilâtı içinde görülmesi daha uygun olurdu.

Plânda elektrik sektörü için 4.951,7 petrol sanayii için 1.720,4, kok ve havagazı sanayii için 179 milyon TL. olmak üzere toplam 6,855,1 milyon TL. lık yatırım yapılması öngörülmüştür. Elektrik sektöründeki yatırımlar arasında D. S. I. 'nin yapacağı hidroelektrik santral tesisleri de dahil bulunmaktadır. Saydığımız bütün bu işler enerji kapsamına girmekte olup bunama ilgili teşekküllerin de Enerji Bakanlığına bağlanması gerekmektedir. Bu suretle Enerji Bakanlığı beş yıllık Türkiye toplam yatırımının % 11,49 unu teşkil eden işlerin uygulamasını denetleme göreviyle yükümlenmiş bulunacaktır.

«Mehtap» ta Enerji konusu incelenirken yeniden düzenleme üzerinde durulmuş ve ileri sürülen üç çözüm yolundan en uygununun Türkiye'nin Su, Enerji, Yakıt ve Tabii Kaynaklar Politikasını tesbit ve yürütme görevi ile yükümlenerek bir bakanlık kurulması ile mümkün olabileceği sonucuna varılmıştır.

Bu inceleme yapılırken halen B. M. M.'ne verilmiş bulunan «Türkiye Elektrik Kurumu» kısa ifadesiyle «TEK» kanun tasarisinin bir çözüm şekli olabileceğine değinilmiş ise de ileri sürülen düşüncelerde bu husus hiç destek görmemiştir.

Aksine «TEK» konusunun iki noktadan çürütülmesi girilmiştir. Buna göre böyle bir teşkilâtın su ve su kaynaklarından faydalanılarak bütün üretim, İletim ve dağıtım tesislerini etüd etmesi projelendirmesi, inşa etmesi, işletmesi diğer teşekküller arasında (özellikle D.S. I.) girişmeler doğuracak; kaynakların, teknik eleman emeğinin, sermayenin israf edilmesine sebep olabilecektir. Kanımızca bu husus yanlış bir görüşü belirtmektedir. Ve bu görüş 6200 sayılı kanunun 1 inci maddesindeki «Yerüstü ve yeraltı sularının zararlarını önlemek ve bunlardan çeşitli yönlerden faydalanmak» amacıyla D. S. I. nin kuruluşu ile aynı konunun bu kuruluşa tanıdığı yetki ve görevlerinin yanlış anlaşılmasından İleri gelmektedir. Kanunun ikinci maddesinde D. S. t. Umum Müdürlüğünün görevleri :

a) Taşkın sular ve sellere karşı ko:uyucu tesisler meydana getirmek;

b) Sulama tesislerini kurmak, sulama sahalarında mevcut parsellerin tamamını veya kısmını gösterir harite ve plânları yapmal: veya yaptırmak ve icabı halinde kadastrounu yaptırmak;

c) Bataklıkları kurutmak;

d) u, b, <• fıkralarındaki faaliyetlerle ilgili olmak şartıyla sudan ve zaruret halinde yardımcı diğer kaynaklardan enerji istihsal etmek; olarak açıkça belirtilmiştir. Buna göre, D.S.t.'nin öz faaliyetinin a, b, c bentlerinde yazılanlar olduğu ve ancak bu faaliyetlerle ilgili olarak enerji üretimine gidebileceği anlaşılmaktadır. Yani birinci maddedeki (çeşitli yönler) ifadesinin genişliğine dayanarak kendi öz görevlerini bir yana koymak suretiyle «TEK» veya başka bir idarece kurulması mümkün Su santrallerinin kendi öz görevi gibi benimsenmesini gerektirmez. örneğin : Hazer ve Seyhan hidroelektrik santrallerinin tamamlanmalarından bu yana yıllar geçmiş olmasına rağmen bunlarla ilgili Çukurova ve Uluova sulama tesisleri tamamlanmamıştır. Kaldığı aynı kanunun 2 nci maddesinin (i) bendinde de özellikle (d) bendinde yazılı işlerde Elektrik İşleri Etüd İdaresi ile işbirliği yapılması kayıtlıdır. Hakikat böyle bir iş birliğine çok az sayıda baş vurulduğunu göstermektedir. Anlayışlı iyi bir iş birliğinin her zaman İdareler arasındaki girişmeleri önleyeceği de inanılmaktadır.

İnşa ile işletmenin aynı elde olması hâlinde, inşanın her zaman için işletme aleyhine gelişeceği fikrine de iştirak mümkün değildir, örneğin, Etibank teşkilâtının hem inşaa ve hem de işletmeyle ilgili olmasına rağmen son dört yıl içinde Etibank Elektrik İşletmeleri Müessesesi daha çok gelişme göstermiştir.

Yukarda belirtilen açıklamalardan da görüleceği üzere; Mehtap Türkiye'nin Elektrik konusu-

na gerekli önemle eğilmemiş ve konuya daha ziyade D.S.l. tarafını tutmak yoluyla çözümlenmeye gayret sarfetmiştir.

Projenin Meteoroloji ile ilgili bölümü de Meteoroloji uzmanlarını çatısı altında toplayın oda mızı ilgilendirmektedir.

«Mehtap» ta ileri sürülen sebeplerle Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğünün Ulaştırma Bakanlığına bağlanması hususuna aynen iştirak etmekteyiz. Ancak Meteoroloji Genel Müdürlüğünün hava rasatları yanında su rasatları, yıldırım sayımı ve toprak direnci ölçülerini ele yaparak neşretmesi faydalı olacaktır.

Projenin görevlerdeki eksiklik ve eksikliğin nedenlerini inceleyen bölümü üzerinde önemle durulmasını gerektirir konu olarak görülü lekte ve özellikle teşkilât bozuklukları hakkında yürütülen «Görevlerin mevcut kuruluşlar arasında iyi dağıtılmaması, görevler için meydana getirilen teşkilâtın yetersiz veya yanlış kurulması, yetki tekrarları, çatışmalar veya karışmalar doğuracak bazı kuruluşlara gidilmiş olması, organlar arasındaki bağlantıların iyi kurulmaması gibi sebepler, bazı görevlerin hiç yapılms.ması, bazılarının eksik yapılması, bazılarının da etkenliğinden kaybetmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu rapordaki tavsiyeler en başta bu kategorideki aksaklıkların giderilmesine yönelmiştir. Fakat, çeşitli vesilelerle tekrarlandığı ifibi, başka konulardaki aksaklıklar giderilmedikçe, sadece bu alanda yapılacak düzeltmeler kamu görevlerinin yeterli bir şekilde görülmesini sağlamağa kâfi gelmeyecektir.» görüşlerine tamamen iştirak olunmaktadır.

jlll5HIS!iiaiOJIElll=IEM<=JlJ=llölllll=lll=lll=lllSW^

11 inii GENEL KURUL TOL'LANTISI

27 ve 2S Şubat 1965 günleri Ankara'da İmar ve İskân Bakanlığı konferans salonunda yayılacaktır. 27 Şubat Cumartesi saat 15 te bağliıyacak olan toplantıya Üyelerimizin teşekkürleri rica olunur,

DD
|
m

«r=Ml=fit=Ml=lll=lll=lll=3lr=Hl^ku=tlL=iJit=ul=Ll=lll=lll=m=ll^ln=nl=[nı^ti]=lll=ikErni=fllııı=ln=ını=ır=i]j=tn=jit=rn=i(i=fn=ln